

Naslov članka/Article:

Motivacija dijakov za delo na daljavo v času epidemije covid-19 v Sloveniji: pregled stanja, analiza in predlogi za delo

Motivation of Secondary School Students for Distance Learning during the COVID-19 Epidemic in Slovenia: Status Overview, Analysis and Suggestions

Avtor/Author:

Maja Krajnc

<https://doi.org/10.59132/ssd/2021/2/14-26>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolsko svetovalno delo št. 2/2021, letnik 25

ISSN 1318-8267

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solsko-svetovalno-delo/>

Motivacija dijakov za delo na daljavo v času epidemije covid-19 v Sloveniji: pregled stanja, analiza in predlogi za delo

Motivation of Secondary School Students for Distance Learning during the COVID-19 Epidemic in Slovenia: Status Overview, Analysis and Suggestions

Maja Krajnc

Srednja elektro-računalniška šola Maribor

Izvleček

V času epidemije covid-19 je pomembno preučiti, kakšna je učna motivacija za delo na daljavo pri dijakih v Sloveniji in ali je odvisna od nekaterih značilnosti učnega procesa. V ta namen smo analizirali spletne anketne podatke dijakov pridobljene v treh časovnih točkah: aprila, junija in novembra 2020, v prvem in drugem valu epidemije covid-19. Rezultati so pokazali, da se motivacija za delo na daljavo v času epidemije covid-19 spreminja – ob koncu prvega vala je nekoliko narasla, nato pa v drugem valu zaznavno upadla. Nadalje je motivacija odvisna od nekaterih značilnosti učnega procesa, in sicer je višja med dijaki, ki so bolj zadovoljni z delom na daljavo, ki se jim zdijo učiteljeva navodila razumljiva, ki se jim količina oz. obseg snovi ne zdi prevelik, in med tistimi, ki se pri delu na daljavo srečujejo z manj ovirami. V sklepnem delu prispevka navajamo nekatere predloge za deležnike v izobraževanju.

Ključne besede:

motivacija, covid-19, epidemija, izobraževanje na daljavo.

Abstract

During the COVID-19 epidemic it is important to examine the motivation for distance learning among secondary school students in Slovenia and whether it depends on certain characteristics of the learning process. For this purpose, online survey data from secondary school students were analysed; the data were obtained at three time points: in April, June and November 2020, i.e. in the first and second wave of the COVID-19 epidemic. The results have shown that the motivation for distance learning during the COVID-19 epidemic varies – it had increased somewhat at the end of the first wave but then decreased considerably in the second wave. Moreover, the motivation depends on certain characteristics of the learning process; namely, it is higher among secondary school students

Keywords:

motivation, COVID-19, epidemic, distance learning.

who are more satisfied with distance learning, who find the teacher's instructions understandable, who feel that the amount or scope of the learning content is not too large, and among those who encounter fewer barriers during distance learning. The concluding part of the paper gives a few suggestions for stakeholders in education.

Uvod

Zaradi ukrepov, povezanih z epidemijo covid-19, je spomladi 2020 več kot 1,2 milijarde šolajoče se mladine v 186 državah prešlo na izobraževanje na daljavo (Li 2020). Ker se je prehod na izobraževanje na daljavo zgodil tako rekoč čez noč, učitelji in učenci na spremenjen način dela niso bili pripravljeni. Ponovno zaprtje šol se je napovedovalo tudi za jesen istega leta, kar je dalo šolam čas, da se na to pripravijo glede na izkušnje iz prvega vala zaprtja šol in ob upoštevanju navodil in priporočil Ministrstva za izobraževanje znanost in šport ter Zavoda RS za šolstvo. Pri tem je bil velik poudarek predvsem na napotkih, kako (npr. s katerimi pripomočki, elektronskimi orodji) naj učitelji izvajajo delo na daljavo, na izobraževanju učiteljev in učencev za delo z elektronskimi orodji ter na opremljanju učiteljev in učencev z ustrežno tehnično opremo. Čeprav brez omenjenega ni mogoče izvajati izobraževanja na daljavo, ne smemo pozabiti na druge dejavnike, ki prav tako vplivajo na uspešnost izobraževanja na daljavo. Vprašanje, ki si ga je mogoče zastaviti, je, kakšna je v času izobraževanja na daljavo učna motivacija pri dijakih v Sloveniji in ali je odvisna od značilnosti učnega procesa.

Kaj je motivacija

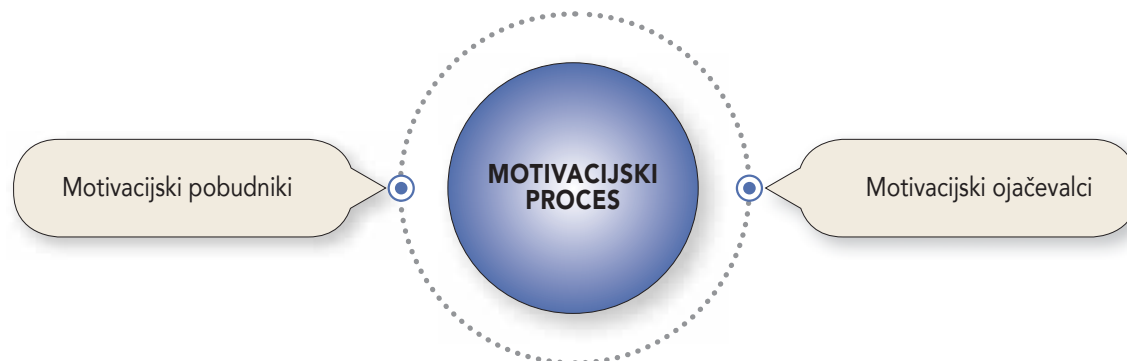
Schunk (2008, po Alawamleh idr. 2020) je motivacijo opredelil kot postopek, s katerim spodbujamo in vzdržujemo ciljno usmerjeno dejavnost. Paris in Turner (1994, po Aboagye idr. 2020) sta motivacijo opredelila kot »motor« učenja, Howe (1998, po prav tam) pa motivacijo vidi kot »gorivo« učenja. Juriševič (2012, str. 9) učno motivacijo opredeljuje kot »posebno vrsto motivacije, ki jo učenec s svojim vedenjem izraža v kontekstu šolskega učenja«. Motivacija vpliva na to, kaj se učimo, kako se učimo in kdaj se odločimo za učenje (Hartnett idr. 2011, po Alawamleh idr. 2020). Motivacija se vedno dogaja v učencu, torej mu je ne moremo »dati«. Lahko pa z različnimi motivacijskimi spodbudami, ki jih učencem namenimo v procesu izobraževanja, motivacijo ozaveščamo, krepimo, spodbujamo, torej učence motiviramo ali pa tudi demotiviramo (Juriševič 2012, str. 9–11).

Ločimo med notranjo in zunanjo motivacijo. V pedagoško-psihološki literaturi (npr. Eccles idr. 1998; Pintrich in Schunk 2002; Stipek 2002, po Juriševič 2012, str. 23) je *notranja učna motivacija* najpogosteje opredeljena v smislu treh med seboj prepletenih elementov: 1) kot posebna naravnost k zahtevnejšim nalogam, ki so za učenca izziv; 2) kot učenje, ki ga spodbuja radovednost oziroma interes; 3) kot doseganje učne kompetentnosti in obvladovanje učnih nalog, kar vsebuje tudi vrednoto pomembnosti učenja. Notranjo motivacijo je sicer težko ločiti od navidezno nasprotnega pojma, *zunanje učne motivacije*, ki jo razumemo kot spodbude za učenje, ki izhajajo iz okolja.

V motivacijskem procesu sodelujejo različne motivacijske sestavine, ki jih delimo na *motivacijske pobudnike in motivacijske ojačevalce*. *Motivacijski pobudniki* motivirano vedenje začenjajo oziroma spodbudijo, npr. učenčev interes za učenje in učno vsebino, različne metode dela, ki pritegnejo pozornost oziroma vzbudijo radovednost in zanimanje učenca, stopnja pomembnosti učenja oz. znanja za učenca, kako visoko učenec ceni rezultate svojega učenja v smislu npr. šolskih ocen, učenčevo

Motivacija se vedno dogaja v učencu, torej mu je ne moremo »dati«. Lahko pa z različnimi motivacijskimi spodbudami, ki jih učencem namenimo v procesu izobraževanja, motivacijo ozaveščamo, krepimo, spodbujamo, torej učence motiviramo ali pa tudi demotiviramo.

dojemanje zahtevnosti učnih nalog ali aktivnosti. *Motivacijski ojačevalci* pa motivirano vedenje vzdržujejo med učenjem v daljšem časovnem obdobju, npr. učenčeva samopodoba na področju učenja in razlogi, ki jih učenec pripisuje učnim uspehom oz. neuspehom (Juriševič 2012, str. 20–21).

16

Spodbujati je treba radovednost učencev, da spoznajo pomembnost tega, kar se učijo, imajo zaupanje, da lahko uspejo, in se počutijo dobro pri delu.

Za ohranjanje učne motivacije v času dela na daljavo je Zavod RS za šolstvo v smernicah za izobraževanje na daljavo šolam in učiteljem priporočal pogosto vzpostavljanje stikov z učenci. Učiteljem so predlagali, naj za vsak dan določijo čas, ko so na razpolago učencem. Zavod izpostavlja pomen povratne informacije učitelju o zadovoljstvu učencev, kot tudi povratne informacije učencu o njegovem delu in napredovanju (Zavod RS za šolstvo 2020). Učitelje spodbujamo k spremljanju in nadzoru učenja učencev. Redno spremljanje namreč zmanjša občutek osamljenosti ter vpliva na motivacijo in samodisciplino učencev za šolsko delo (Rupnik Vec idr. 2020, str. 13). Spodbujati je treba radovednost učencev, da spoznajo pomembnost tega, kar se učijo, imajo zaupanje, da lahko uspejo, in se počutijo dobro pri delu (Gillis 2020). Večja verjetnost je, da bodo učenci kaj storili, ko bodo pričakovali, da bodo pri tem uspešni, in ko bodo dejavnost cenili (DiCerbo 2020). Ena od rešitev za ohranjanje motivacije je, da ne izgubimo osebne povezave, ki že obstaja med učitelji in učenci, kar lahko dosežemo z redno komunikacijo (Hoffman 2020).

Če od učiteljev pričakujemo, da bodo motivirali učence, morajo biti tudi učitelji sami motivirani za delo. Tudi učenci lahko motivirajo učitelja; ko učitelj denimo vidi aktivnosti učencev pri delu na daljavo (npr. da rešujejo kvize, oddajajo naloge, sodelujejo pri videokonferencah), lahko to spodbudi in motivira tudi učitelja pri njegovem delu (Gillis 2020).

Raziskave o vlogi motivacije

Motivirani učenci so bolj verjetno udeleženi v zahtevnejših šolskih dejavnostih, aktivno sodelujejo v izobraževalnem procesu, so učno uspešnejši in kažejo večjo vztrajnost in ustvarjalnost.

Raziskave, opravljene pred epidemijo covid-19, so pokazale, da so motivirani učenci bolj verjetno udeleženi v zahtevnejših šolskih dejavnostih, aktivno sodelujejo v izobraževalnem procesu, so učno uspešnejši in kažejo večjo vztrajnost in ustvarjalnost (Schunk in Zimmerman 2012). Številne študije, opravljene pred epidemijo, se osredotočajo tudi na preučevanje lastnosti uspešnih učencev pri delu na daljavo in kažejo, da je ena od njihovih skupnih značilnosti njihova notranja motivacija (Shroff idr. 2007; Styer 2007, po Alawamleh idr. 2020).

Ker je motivacija ena od ključnih dejavnikov uspešnega učenja tudi pri delu na daljavo, so bile v času epidemije izvedene številne raziskave na temo učne motivacije v času epidemije covid-19 (npr. Armstrong-Mensah idr. 2020; Rupnik Vec idr. 2020; Soria idr. 2020). V Sloveniji je Zavod RS za šolstvo maja in junija 2020 med učitelji in ravnatelji osnovnih in srednjih šol opravil raziskavo *Izobraževanje na daljavo v času epidemije covid-19 v Sloveniji*. Raziskava je pokazala, da so bili učitelji pred-

metne stopnje mnenja, da so uspeli realizirati predvidene cilje, pri čemer so pri pouku izbirali manj zahtevne vsebine oz. takšne, ki zahtevajo manj razlage in služijo motivaciji učencev. Po mnenju učiteljev so vzpostavitev videokonferenc, njihovo snemanje in spremljanje števila ogledov posnetkov ter obveščanje učencev o številu ogledov prispevali k večji motivaciji in odzivnosti učencev. Motivacijo učencev v času dela na daljavo so učitelji ocenili nižje, pri čemer so učitelji razrednega pouka motivacijo učencev na lestvici od 1 (sploh ne drži) do 5 (popolnoma drži) ocenili nekoliko višje ($x = 3,25$) kot učitelji predmetnega pouka ($x = 2,89$) in srednješolski učitelji ($x = 2,92$). Da so učitelji potrebovali podporo pri motivaciji učencev za delo na daljavo je navedlo 60,1 odstotka osnovnošolskih in 64,3 odstotka srednješolskih ravnateljev (Rupnik Vec idr. 2020). Rezultati opravljene raziskave v Sloveniji torej kažejo, da se učitelji zavedajo pomena učne motivacije za uspeh učencev oz. dijakov ter da so v izrednih razmerah potrebovali pomoč in podporo pri motiviranju učencev za delo na daljavo.

Ob tem rezultati tujih raziskav o motivaciji različno starih mladostnikov v času epidemije covid-19 niso povsem konsistentni. V raziskavi v ZDA, opravljeni med študenti univerze v zvezni državi Georgia, so študentje npr. navedli, da se je njihova akademska obremenitev znatno povečala zaradi prehoda na učenje na daljavo, kar pa da ni vplivalo na njihovo motivacijo za učenje ali pravočasno izpolnitev nalog. Več kot 50 odstotkov anketiranih študentov je navedlo, da so tudi po prehodu na izobraževanje na daljavo ostali motivirani za učenje in so pravočasno oddajali svoje naloge. Le 3,4 odstotka jih je poročalo o težavah pri motiviranju za učenje v času dela na daljavo (Armstrong-Mensah idr. 2020).

Na drugi strani pa so avtorji številnih raziskav ugotovili, da so imeli učenci v času dela na daljavo težave z učno motivacijo. Raziskava, v kateri je sodelovalo več kot 30.000 študentov petih univerz iz ZDA, je pokazala, da kot največjo oviro pri delu na daljavo 76 odstotkov dodiplomskih in 56 odstotkov podiplomskih študentov, vključenih v raziskavo, zaznava pomanjkanje motivacije za učenje na daljavo. Kot druge glavne ovire so navedli pomanjkanje interakcije z drugimi študenti, nezmožnost učinkovitega učenja v spletni obliki, moteče domače okolje in omejitve dostopa do primernih študijskih prostorov (Soria idr. 2020). Avtorji raziskave študentov v Koloradu so preučili šolsko motivacijo pred obdobjem izobraževanja na daljavo in med njim. Študentje so svojo učno motivacijo pred epidemijo na lestvici od 0 do 10 ocenili v povprečju z oceno 4,97, v času epidemije pa s povprečno oceno 2,82. Da je sprememba okolja vplivala na njihovo učno motivacijo, se je strinjalo 50,7 odstotka študentov, hkrati pa jih je 91 odstotkov menilo, da je kontinuirano ocenjevanje v času izobraževanja na daljavo pripomoglo k njihovi učni motivaciji (Nell idr. 2020). Raziskava *Education Monitor*, opravljena med 700 nizozemskimi učenci, starimi od 8 do 12 let, in tisoč starši, je prav tako pokazala na težave z učno motivacijo pri izobraževanju na daljavo. Polovica osnovnošolskih otrok je poročala, da ni motivirana za učenje od doma, prav toliko jih je navedlo, da bi raje imeli pouk v šoli, skoraj dve tretjini otrok pa je navedlo, da imajo v času ponovnega jesenskega izobraževanja na daljavo vedno manj motivacije za učenje in delo za šolo. Prav tako je 50 odstotkov staršev navedlo, da opažajo, da se motivacija njihovih otrok zmanjšuje (NLT 2020). Opažanja staršev o učni motivaciji navaja tudi raziskava, opravljena med 843 starši učencev zasebnih in javnih šol v Kaliforniji; 79 odstotkov staršev je kot enega glavnih izzivov, s katerimi se sooča njihov otrok ali družina pri prilagajanju izobraževanja na daljavo, navedlo prav učenčevo motivacijo (Freedberg 2020).

Avtorji nekaterih raziskav so preučevali tudi različne dejavnike, ki vplivajo na učno motivacijo učencev v času izobraževanja na daljavo. V raziskavi med učitelji angleškega jezika v Kolumbiji so učitelji poročali, da v času dela na daljavo srečanja »v živo« pozitivno vplivajo na motivacijo učencev. Najbolj učinkovite so se jim zdele videokonference. Te po njihovem mnenju spodbujajo in vzdržujejo visoko stopnjo motivacije učencev, ker omogočajo njihovo sodelovanje in jim zagotavljajo sprotne usmeritve

Raziskave, ki so preučevale dejavnike učne motivacije v času dela na daljavo, so kot dejavnike zmanjševanja učne motivacije opredelile občutek izolacije zaradi pomanjkanja osebne interakcije, slabega dostopa do interneta, pojava negativnih čustev, kot dejavnike večanja motivacije pa srečanja »v živo« prek videokonference, komunikacijo s sošolci in skupno delo.

in povratne informacije. Kot možne razloge za demotivacijo učencev so navedli stalni občutek izolacije zaradi pomanjkanja osebne interakcije z učiteljem in vrstniki (36,4 %), slabo dostopnost do interneta (31,8 %) in moteče razmere za delo doma (27,3 %) (Hernández in Flórez 2020). Avtorji raziskave, opravljene med 270 študenti v ZDA, ugotavljajo, kako so nekatere dejavnosti, kot npr. komunikacija s sošolci, skupno učenje in šolske dejavnosti, motivirale študente za šolsko delo pred delom na daljavo in med njim. Kot največji izziv v času dela na daljavo so študentje navajali pomanjkanje motivacije in negativna čustva, npr. anksioznost in strah. Študentje so bili pomembno bolj motivirani pred začetkom izobraževanja na daljavo kot v času dela na daljavo, interakcija s profesorji in sošolci pa je bila za študente pomemben motivacijski dejavnik (Aguilera-Hermida 2020). Raziskava, opravljena med 141 učenci v Gani, je pokazala, da učenci, ki niso pripravljene na spletno učenje (jih npr. skrbi dostopnost e-izobraževanja, pomanjkanje socialnih stikov), niso motivirani za delo na daljavo. Avtorji ugotavljajo, da izobraževanje na daljavo spomladi ob pojavu pandemije ni bilo tako zelo uspešno kot pred tem pouk v šoli, ker se šole, učitelji in učenci niso imeli časa pripraviti na spremenjeno obliko dela (Aboagye idr. 2020). Raziskava med dijaki v Indoneziji pa je pokazala, da učna motivacija pozitivno vpliva na dosežke učencev. Kot ključne dejavnike za doseganje uspešnega učnega procesa avtorji opredeljujejo vključenost, motivacijo in interakcijo učencev, ob tem pa učenci postanejo dodatno motivirani, ko lahko naučeno v šoli povežejo z realnim življenjem (Hidayat Rafiola idr. 2020).

Avtorji raziskav v času epidemije covida-19, ki so preučevali učno motivacijo, so prišli do različnih ugotovitev. Medtem ko raziskava med študenti v Georgii (Armstrong-Mensah idr. 2020) ni ugotovila sprememb v učni motivaciji, so avtorji nekaterih drugih raziskav (Soria idr. 2020; Nell idr. 2020; Freedberg 2020) ugotovili upadanje učne motivacije v času dela na daljavo. Raziskave, ki so preučevale dejavnike učne motivacije v času dela na daljavo, so kot dejavnike zmanjševanja učne motivacije opredelile občutek izolacije zaradi pomanjkanja osebne interakcije, slabega dostopa do interneta, pojava negativnih čustev, kot dejavnike večanja motivacije pa srečanja »v živo« prek videokonference, komunikacijo s sošolci in skupno delo.

V času epidemije covida-19 je pomembno preučiti, kakšna je učna motivacija za delo na daljavo pri dijakih v Sloveniji in ali je odvisna od nekaterih značilnosti učnega procesa. V ta namen smo analizirali spletne anketne podatke dijakov ter preučili dejavnike njihove motivacije za delo na daljavo. Predvidevali smo, da se bo motivacija za delo na daljavo sčasoma nižala (H1). Pričakovali smo tudi, da imajo višjo motivacijo dijaki, ki so z delom na daljavo bolj zadovoljni (H2) in ki v večji meri razumejo navodila učiteljev (H3). Nižjo motivacijo smo pričakovali med dijaki, ki menijo, da imajo v času dela na daljavo večji obseg snovi kot v šoli (H4), in dijaki, ki se pri svojem delu na daljavo srečujejo z večjim številom ovir (H5). Na koncu smo predpostavili, da imajo dijaki z višjo učno motivacijo boljši učni uspeh (H5).

Metoda

Udeleženci

Dijaki treh vrst srednješolskih programov (gimnazije, srednjih strokovnih in poklicnih programov) v Podravju so v spletnem orodju Ika izpolnili anketo v treh časovnih točkah: v aprilu, juniju in novembru 2020. Aprila je v raziskavi sodelovalo 582 dijakov, od katerih je 201 dijak (35 %) obiskoval 1. letnik, 152 (26 %) 2. letnik, 120 (21 %) 3. letnik in 109 dijakov (19 %) 4. letnik. Od teh je bilo 89

(15 %) dijakov poklicnih programov, 410 (70 %) dijakov srednjih strokovnih programov in 83 dijakov (14 %) gimnazijskega programa. Junija je v raziskavi sodelovalo 360 dijakov, od katerih jih je 127 (35 %) obiskovalo 1. letnik, 106 (29 %) 2. letnik, 77 (21 %) 3. letnik in 20 (14 %) 4. letnik. Od teh je bilo 61 (17 %) dijakov poklicnih programov, 264 (67 %) dijakov srednjih strokovnih programov in 56 dijakov (16 %) gimnazijskega programa. V analizo podatkov novembrskega anketiranja pa sta bila vključena 602 dijaka, od katerih jih je 206 (33,8 %) obiskovalo 1. letnik, 175 (28,7 %) 2. letnik, 130 (21,3 %) 3. letnik in 98 (16,1 %) 4. letnik. Od teh je bil 101 (17 %) dijak iz poklicnih programov, 422 (70 %) dijakov srednjih strokovnih programov in 79 dijakov (13 %) gimnazijskega programa.

Merski instrument

Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz večjega števila vprašanj, s katerimi smo preučevali različne vidike dela na daljavo. Motivacijo za delo na daljavo smo v vseh treh anketah merili z vprašanjem »Kako ocenjuješ svojo motivacijo za delo od doma?« (0 = Sem popolnoma nemotiviran; 10 = Sem popolnoma motiviran). V mesecu novembru smo poleg motivacije analizirali še nekatere potencialne dejavnike motivacije dijakov. *Zadovoljstvo z delom na daljavo* je bilo merjeno z vprašanjem »Ali si zadovoljen/-a z delom na daljavo?« (1 = Da; 2 = Ne). *Razumljivost učiteljevih navodil* je bilo merjeno z vprašanjem »Ali so navodila učiteljev za delo praviloma razumljiva?« (1 = Da; 2 = Delno – večkrat jih moram prebrati oz. potrebujem pomoč drugih oseb, da jih razumem; 3 = Ne). *Obseg snovi* smo merili z vprašanjem »Kakšen se ti zdi obseg (količina) snovi, ki jo je potrebno opraviti doma, v primerjavi z učnim delom, ko si v šoli?« (1 = Obseg je premajhen, lahko bi dobili več nalog; 2 = Obseg snovi je ravno pravi, zadolžitev je približno toliko, kot jih je sicer v šoli; 3 = Obseg je večji kot takrat, ko smo v šoli; 4 = Obseg je prevelik, dobimo veliko več zadolžitev kot takrat, ko smo v šoli). Zaradi nizke frekvence odgovora »Obseg snovi je premajhen« (n = 4) smo odgovor združili z odgovorom »Obseg snovi je ravno pravi«.

Prav tako smo merili *ovire pri delu na daljavo*; vprašanje se je glasilo »Ali se pri svojem delu na daljavo srečuješ s katerimi od spodaj naštetih težav?«. Dijaki so izbirali (0 = je izbral; 1 = ni izbral) naslednjih sedem trditev: »Nimam ustrezne opreme, da bi lahko sledil/-a pouku na daljavo (računalnik, slušalke, tiskalnik, internetna povezava itd.)«. »Računalnik si delim z družinskimi člani, zato ga lahko redko uporabim.« »Nimam prostora, kjer bi se v miru učil/-a.« »Nikogar ne morem vprašati, če nečesa ne razumem.« »Ne dobim povratne informacije, ali sem nalogo pravilno rešil/-a.« »Pogrešam razlago učitelja/-ice.« »Pogrešam sodelovanje s sošolci.« Vseh sedem ovir smo družili v lestvico ovir, nato pa jih glede na frekvenčno porazdelitev razdelili v pet skupin (0 = ni ovir; 4 = 4 ovire ali več).

Prav tako smo merili učni uspeh, vprašanje se je glasilo: »Kakšen učni uspeh (višji letniki in ponavljalci) oz. povprečje ocen v 9. razredu (1. letniki) si dosegel/-a v preteklem šolskem letu?« (1 = Letnika nisem uspešno opravil; 2 = Zadosten/nižje kot 2,5; 3 = Dober/2,5–3,4; 4 = Prav dober/3,5–4,4; 5 = Odličen/ 4,5 in višje). Glede na frekvenčno porazdelitev smo dijake razdelili v tri skupine (1 = Odličen/4,5 in višje; 2 = Prav dober/3,5–4,4; Dober/2,5–3,4 ali nižje).

Postopek in analiza podatkov

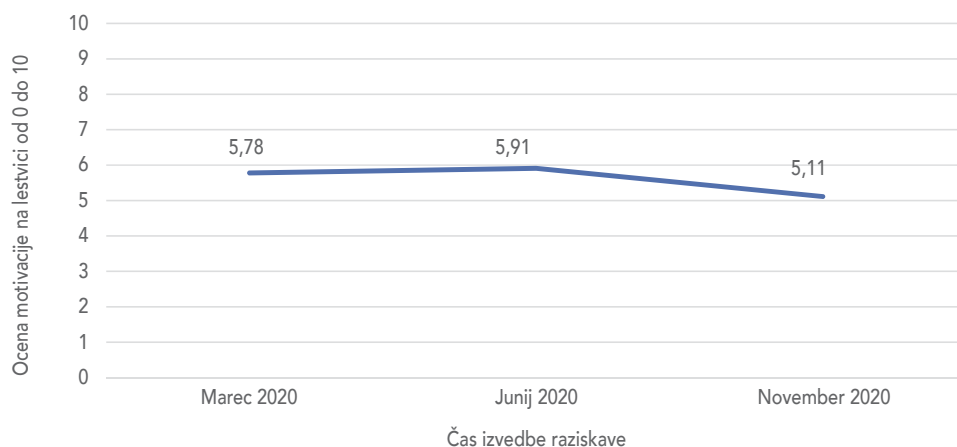
Prvi dve merjenji sta bili izvedeni v času prvega vala epidemije covid-19, tretje merjenje pa v času drugega vala. Anketiranje je v vseh treh točkah potekalo v času razrednih ur na daljavo v istih sode-

lujočih srednjih šolah. Razredniki so bili povabljeni k delitvi e-vprašalnika dijakom, ti pa so prostovoljno izpolnili anketo, ki je bila v celoti anonimna.

Najprej smo primerjali povprečne vrednosti motivacije za delo na daljavo v vseh treh merjenjih oz. obeh valovih epidemije. Nato smo analizirali, ali se motivacija za delo razlikuje glede na ostale preučene spremenljivke. Analize smo opravili v programu IBM SPSS 26. Primerjave povprečij med dvema skupinama smo izvedli z neodvisnim t-testom, primerjave povprečij več skupin pa z analizo ANOVA.

Rezultati

Slika 1 prikazuje longitudinalno analizo motivacije za delo na daljavo v obeh valovih epidemije covid-19 v letu 2020. Iz grafikona razberemo, da je motivacija ob koncu prvega vala epidemije nekoliko narasla, nato pa v drugem valu zaznavno upadla, kar potrjuje našo prvo hipotezo (H1).

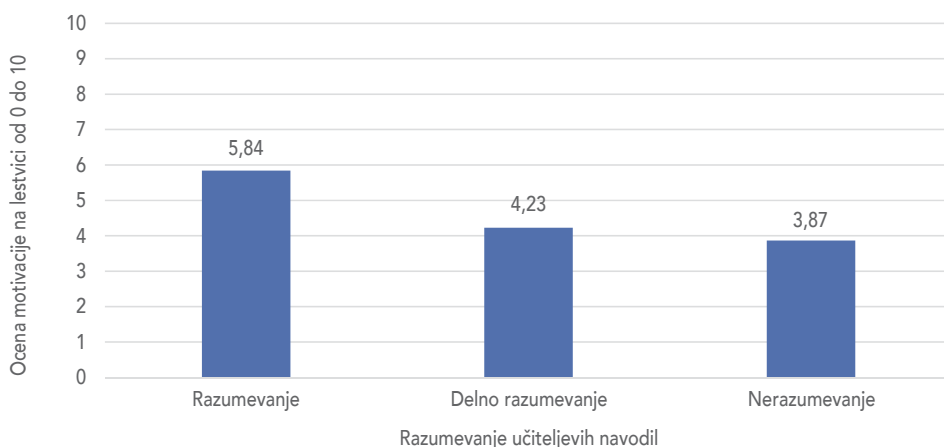

Slika 1: Povprečna vrednost motivacije dijakov za delo na daljavo v obeh valovih epidemije covid-19 v letu 2020

Rezultati potrjujejo tudi našo drugo hipotezo (H2). Primerjali smo motivacijo za delo na daljavo v novembru med dijaki, ki so bili zadovoljni z delom na daljavo, in tistimi, ki so bili nezadovoljni. Razvidno je, da je motivacija dijakov, zadovoljnih z delom, bistveno višja ($M = 5,88$) kot med nezadovoljnimi ($M = 3,46$), razlike so bile statistično značilne ($p < 0,001$).

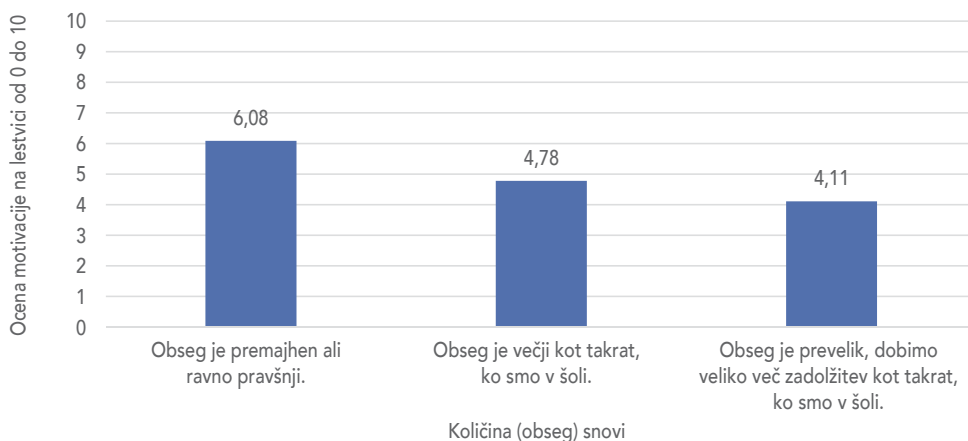
Slika 2 prikazuje primerjavo motivacije za delo na daljavo med dijaki glede na njihovo razumevanje učiteljevih navodil. Vidimo, da je bila najvišja motivacija dijakov, ki so ocenili učiteljeva navodila kot razumljiva ($M = 5,84$), sledi motivacija dijakov, ki so navodila delno razumeli ($M = 4,23$), najnižja pa je med dijaki, ki navodil niso razumeli ($M = 3,87$). Razlike so bile statistično značilne ($p < 0,001$), s čimer smo potrdili našo tretjo hipotezo (H3).

Slika 2: Motivacija dijakov za delo na daljavo v drugem valu epidemije (tretje merjenje) covida-19 glede na razumevanje učiteljevih navodil

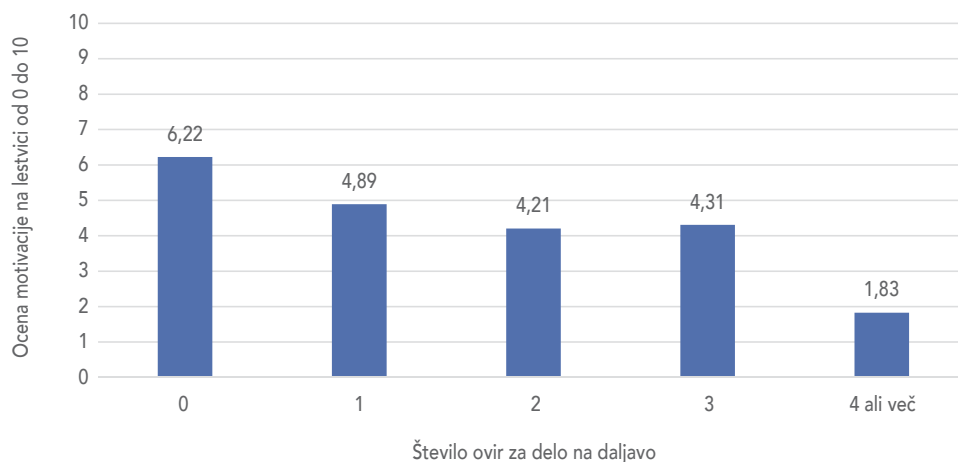
Slika 3 prikazuje primerjavo motivacije za delo na daljavo med dijaki glede na količino (obseg) snovi v času dela na daljavo. Ponovno vidimo, da je motivacija dijakov, ki so obseg snovi ocenili kot primeren, bila najvišja ($M = 6,08$), sledi motivacija dijakov, ki se jim obseg zdi večji kot pred pandemijo ($M = 4,78$), najnižja pa je med dijaki, ki se jim obseg zdi prevelik ($M = 4,11$). Razlike so se ponovno izkazale za statistično značilne ($p < 0,001$), kar potrjuje našo četrto hipotezo (H4).

Slika 3: Motivacija dijakov za delo na daljavo v drugem valu epidemije covida-19 (tretje merjenje) glede na količino (obseg) snovi¹

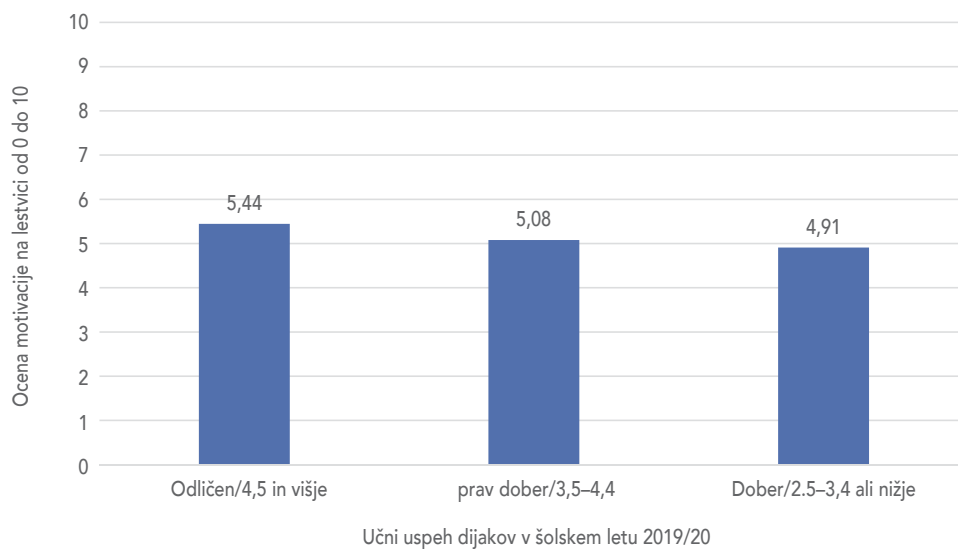
Rezultati potrjujejo tudi našo peto hipotezo (H5). Slika 4 prikazuje primerjavo motivacije za delo na daljavo med dijaki glede na število ovir, o katerih so dijaki poročali pri delu na daljavo. Iz slike je mogoče razbrati, da motivacija dijakov upada ob večanju števila ovir, s katerimi se srečujejo. Najvišja je med dijaki, ki niso navedli nobene izmed sedmih ovir ($M = 6,22$), najnižja pa je med dijaki, ki so navedli štiri ovire ali več ($M = 1,83$). Razlike med skupinami dijakov so bile statistično značilne ($p < 0,001$).

¹ Zaradi nizke frekvence odgovora »Obseg snovi je premajhen« ($n = 4$) smo odgovor združili z odgovorom »Obseg snovi je ravno pravišnji«.

Slika 4: Motivacija dijakov za delo na daljavo v drugem valu epidemije covid-19 (tretje merjenje) glede na število ovir za delo na daljavo

Slika 5 prikazuje primerjavo motivacije za delo na daljavo med dijaki glede šolski uspeh. Vidimo, da motivacija dijakov upada glede na šolski uspeh. Najvišja je med dijaki z najboljšim uspehom ($M = 5,4$), sledi srednja skupina ($M = 5,08$), najnižja pa je med dijaki z dobrim ali slabšim uspehom ($M = 4,91$). Razlike med skupinami dijakov se sicer niso izkazale za statistično značilne ($p > 0,05$). Hipoteze H6 zato nismo potrdili.

Slika 5: Motivacija dijakov za delo na daljavo v drugem valu epidemije covid-19 (tretje merjenje) glede na šolsko uspešnost

Razprava

Rezultati naše raziskave kažejo na zmanjšanje motivacije v času jesenskega zaprtja šol v letu 2020 v primerjavi s spomladanskim časom. Ugotovljamo tudi, da je motivacija za izobraževanje na daljavo odvisna od vseh analiziranih dejavnikov. Naši rezultati tako kažejo, da se motivacija za delo na daljavo v času epidemije covid-19 spreminja in da je neenako razporejena glede na nekatere značilnosti, ki izhajajo iz učnega procesa. Iz naših rezultatov sicer ne sledi, da bi bila motivacija statistično značilno povezana s šolskim uspehom (čeprav z uspehom narašča), a je to lahko posledica karakteristik našega vzorca.

Razlogi za zmanjšanje motivacije so lahko različni. V spomladanskem roku je bila sprememba nenadna in je predstavljala nekaj novega, kar je morda povečalo zanimanje in interes dijakov za novo obliko šolskega dela in povišalo učno motivacijo. Prav tako se je spomladi šolanje na daljavo začelo v času, ko je bilo približno 70 odstotkov celoletne šolske snovi predelane, učenci pa so imeli že pridobljeno večje število ocen. Učitelji so lahko več časa namenili utrjevanju in ponavljanju ter se osredotočili na doseganje osnovnih ciljev. Tako obravnavana snov za dijake praviloma ni bila pretežka in njeno usvajanje ni negativno vplivalo na učno motivacijo. Nasprotno pa so morali v jesenskem času zaprtja šol učitelji obravnavati snov, ki je dijaki še niso poznali, obseg snovi je bil večji, pri usvajanju nove snovi so imeli večje težave z razumevanjem in uspešnim reševanjem nalog, kar je lahko negativno vplivalo na njihovo učno motivacijo. Razlog za nižjo učno motivacijo je lahko tudi splošno počutje dijakov in njihovih družinskih članov. Ker ukrepi zaradi epidemije trajajo že dlje časa, začnemo opazovati t. i. »utrujenost« zaradi epidemije in ukrepov za soočanje z epidemijo. Eden izmed glavnih ukrepov je socialno distanciranje, kar pomeni, da mladostniki nimajo osebnih stikov s svojimi vrstniki oz. so ti omejeni na minimum. Pomanjkanje osebnih stikov s sošolci, ki je v letu 2020 trajalo več kot pol leta, je lahko prav tako negativno vplivalo na splošno počutje in učno motivacijo dijakov.

Naša raziskava je prav tako pokazala, da so bolj motivirani za delo na daljavo dijaki, ki v večji meri razumejo navodila učiteljev in so bolj zadovoljni z delom na daljavo. Ob tem druge raziskave kažejo, da so najpogostejši dejavniki, ki vplivajo na učno motivacijo v času dela na daljavo socialna izolacija in interakcija dijakov z učiteljem in vrstniki. Med dejavniki učne motivacije v času dela na daljavo so raziskave izpostavile še tehnične (npr. slabi internet, pomanjkljiva računalniška oprema) in prostorske ovire (npr. pomanjkanje miru doma za delo) pri delu, pojav negativnih čustev (npr. anksioznost in stres) ter zadovoljstvo z delom na daljavo. Naša raziskava je pokazala, da učna motivacija ni odvisna samo od vrste ovir, temveč tudi od števila ovir, s katerimi se srečujejo dijaki pri delu na daljavo.

Pomembno je, da se šole zavedajo pomena motiviranosti učencev za uspešno šolsko delo tudi v času dela na daljavo in poskušajo preventivno delovati v smeri ohranjanja oz. spodbujanja učne motivacije učencev. Nerealno je pričakovati, da se bodo otroci in mladostniki učili zgolj zaradi notranje motivacije in da se učna motivacija v času šolanja na daljavo ne bo spremenila oz. glede na večinske rezultate zgoraj navedenih raziskav praviloma upadla. Svetovalna služba ima pri ozaveščanju in soočanju s težavami in motivacijo pomembno vlogo, saj so svetovalni delavci v šolah kader, ki je na tem področju najbolj strokovno podkovan. Pri tem lahko daje podporo vsem trem deležnikom učnega procesa: učencem, učiteljem in staršem.

Svetovalni delavec lahko poskuša z neposredno komunikacijo pomagati učencem pri vzdrževanju oz. krepitvi njihove učne motivacije. Gradiva in način posredovanja gradiv mora prilagoditi starostni skupini učencev oz. dijakov. Za starejše otroke in dijake lahko pripravi gradivo in jim ga pošlje po

Eden izmed glavnih ukrepov je socialno distanciranje, kar pomeni, da mladostniki nimajo osebnih stikov s svojimi vrstniki oz. so ti omejeni na minimum. Pomanjkanje osebnih stikov s sošolci, ki je v letu 2020 trajalo več kot pol leta, je lahko prav tako negativno vplivalo na splošno počutje in učno motivacijo dijakov.

Učna motivacija ni odvisna samo od vrste ovir, temveč tudi od števila ovir, s katerimi se srečujejo dijaki pri delu na daljavo.

Svetovalna služba ima pri ozaveščanju in soočanju s težavami in motivacijo pomembno vlogo, saj so svetovalni delavci v šolah kader, ki je na tem področju najbolj strokovno podkovan. Pri tem lahko daje podporo vsem trem deležnikom učnega procesa: učencem, učiteljem in staršem.

Učencem lahko predlagamo, da si postavijo kratkoročne in dolgoročne cilje, pri čemer je pomembno opozoriti na zastavljanje realnih ciljev in načrtovanje preverjanja doseganja ciljev.

elektronski pošti ali se udeleži razrednih ur v živo. Medtem ko so mladostniki v večji meri sposobni sami pregledati gradivo, so za mlajše učence npr. primernejši posnetki, prikaz vsebin s pomočjo zanimivih e-orodij ipd. Učencem je treba predstaviti pomen učne motivacije za njihovo uspešno učenje. S tem jih spodbudimo k večjemu sprejemanju nasvetov, ki bi jim lahko pomagali, da kljub dodatnemu naporu in obremenitvam, ki jih s seboj prinaša izobraževanje na daljavo, ne bi izgubili motivacije za učenje. Eden izmed predlogov za mladostnike je, denimo, da si pripravijo urnik dela, ki jim bo omogočil ohranjanje rutine (da se zbudijo ob isti uri, se umijejo in oblečejo pred začetkom izobraževanja na daljavo, načrtujejo odmore, prehrano ipd.). Učencem in dijakom lahko posredujemo pisni primer takšnega urnika oz. jim predlagamo uporabo katerega izmed elektronskih orodij, kot je npr. Google koledar.

Nadalje, učencem je treba predstaviti pomen urejenega prostora za delo in učenje in jih opozoriti na potencialne moteče dejavnike, npr. da med učenjem utišajo obvestila na računalniku in mobitelu. V okviru razrednih ur lahko učenci sami razmislijo o vseh morebitnih motečih dejavnikih in kako bi lahko v prihodnje preprečili tovrstne motnje. Učencem lahko predlagamo, da si postavijo kratkoročne in dolgoročne cilje, pri čemer je pomembno opozoriti na zastavljanje realnih ciljev in načrtovanje preverjanja doseganja ciljev. V gradivu navedemo nekaj primerov ciljev, učenci pa lahko pošljejo zastavljene cilje svetovalnemu delavcu v pregled. V primeru nerealno zastavljenih ciljev učencem poskušamo pomagati pri postavitvi realnih ciljev, saj je nedoseganje ciljev eden od dejavnikov nižanja učne motivacije. Učence spodbudimo, da ostanejo povezani in v rednem stiku s sošolci, npr. da si najdejo e-partnerja za učenje in se dogovorijo z njim, kdaj se bosta vsak dan skupaj učila. Prav tako si morajo vzeti čas za socializacijo izven časa pouka, npr. za klepet prek spletnih socialnih omrežij, pri čemer mora učenec jasno ločiti, kdaj je čas za delo in učenje in kdaj za zabavo. Stres (predvsem kronični) je še eden izmed dejavnikov, ki lahko zmanjša učno motivacijo. Svetovalni delavec lahko pošlje otrokom tudi vaje za sproščanje in zmanjšanje stresa, npr. globoko dihanje, občasno jim lahko posreduje tudi kakšno motivacijsko misel ali kaj sproščujočega, npr. šalo dneva, meme dneva, Youtube video idr.

Svetovalni delavec naj bo podpora tudi učiteljem z osvetlitvijo pomena učne motivacije in vloge učitelja pri tem. Učiteljem posreduje konkretne predloge, kaj lahko storijo za vzdrževanje in izboljšanje učne motivacije učencev. Osebni stik med učitelji in učenci je pri tem bistvenega pomena, zato svetujemo, da učitelj izvaja (vsaj občasno) videokonference, med katerimi imajo otroci možnost postavljanja vprašanj, dajanja predlogov ipd. V okviru videokonferenc učitelj učence občasno vpraša tudi po njihovem počutju, jim da možnost, da za kakšen dan sami predlagajo, kaj bi počeli, in jim tako da občutek, da so pomembni zanj. Učencem je treba razložiti namen posamezne učne enote ter jim pojasniti relevantnost in uporabnost znanja v njihovem vsakdanjem življenju. Učenec se bo učil z večjim zanimanjem, če bo navdušen nad snovjo. Učencem predstavimo cilje učnega procesa in kako jih bodo lahko dosegali. Pri postavljanju ciljev lahko vključimo tudi učence in poskušamo izhajati iz njihovih interesov, idej in mnenj. Pri tem mora učitelj paziti, da učencem postavi dosegljive cilje, torej mora uporabiti diferenciran pristop, v okviru katerega cilje prilagodi posameznim učencem. Tako prenizki kot previsoko zastavljeni cilji lahko delujejo demotivirajoče. Ker lahko neuspeh pri opravljanju nalog vodi do demotiviranosti, je treba učencem dodeliti ustrezno število nalog, ki jih lahko opravijo do določenega roka. Zato je pomembno, da se pri tedenskih obveznostih (nalogah, ocenjevanjih) uskladijo učitelji oddelčnega učiteljskega zbora, da ne pride do preobremenjenosti učencev. Učiteljem svetujemo, da si v času dela na daljavo sproti pridobijo povratne informacije od svojih učencev o razumljivosti navodil, obsegu učne snovi in ostalih pomembnih motivacijskih dejavnikih, saj lahko tako ob njihovem upoštevanju sproti prilagajajo svoje delo.

Učiteljem predstavimo tudi pomen sprotne povratne informacije, predvsem v času dela na daljavo, ko morajo učenci vsaj del snovi predelati sami doma. Snov je dobro razdeliti na manjše smiselne enote, ker s tem ohranjamo večje zanimanje dijakov. Prav tako za ohranjanje zanimanja, podobno kot pri pouku v razredu, svetujemo občasno uporabo različnih metod dela na daljavo, kot so npr. kvizi, izzivi, delo v dvojicah, v manjših skupinah ipd. Pri tem mora učitelj poskrbeti, da znajo vsi učenci uporabljati različna e-orodja, drugače ne bodo motivirani za šolsko delo. Z delom v dvojicah in skupinskim delom učitelj spodbudi tudi socializacijsko interakcijo med učenci in tako vključi tudi tiste, ki sami težje vzpostavijo socialne stike.

Staršem lahko svetovalni delavec pošlje predloge, kako pomagati otrokom ohranjati učno motivacijo tudi v času izobraževanja na daljavo. Ob tem je treba izražati tudi empatijo do staršev, zavedanje, da tudi staršem predvsem mlajših otrok v času šolanja na daljavo ni lahko. Starši bodo bolj pozitivno sprejeli nasvete, če jih bodo razumeli kot nekaj, kar jim bo na začetku mogoče vzelo nekaj dodatnega časa, bo pa pomagalo njihovim otrokom, na daljši čas pa tudi razbremenilo njih. Čeprav je številne starše strah, da bo ena izmed posledic dela na daljavo povečano tveganje za zasvojenost otrok z elektronskimi napravami, je treba starše pomiriti, npr. z navajanjem rezultatov raziskav, da v primeru otrokovega dela za šolo za računalnikom to zaradi narave uporabe računalnika in vsebine ne povečuje tveganja za zasvojenost. Pomembno je, da starši zaradi tovrstnega (neutemeljenega) strahu ne preprečujejo interakcije svojega otroka z njegovimi vrstniki izven šolskega dela, saj vrstniško druženje v času epidemije prav tako poteka prek e-medijev. Starši naj otroka spodbujajo, da se s sošolcem/-ko dogovori, da se bosta skupaj učila in opravljala šolsko delo redno ob določenem času prek videokonferenc, prav tako pa je otroke treba spodbuditi, da se s prijatelji in sošolci v času pandemije prek videokonferenc družijo tudi izven časa, namenjenega za učenje in šolsko delo. Starši morajo razumeti, da je delo na daljavo odvzelo otrokom tiste dele pouka, ki so namenjeni zabavi, druženju s sošolci (npr. glavni odmor), prehranjevanje s sošolci ipd. Zato otroci potrebujejo tudi virtualni čas za zabavo, npr. virtualno druženje s sošolci.

Vendar je treba čas »zabave« za računalnikom časovno točno določiti in omejiti. Čas izven tega naj, kadar je to le mogoče, starši preživijo z otrokom v naravi oz. naj otroka doma »zaposlijo« z drugimi dejavnostmi, ki potekajo stran od ekrana. Staršem svetujemo, da pomagajo otrokom, da si vzpostavijo dnevno rutino, ki jim bo dala občutek varnosti. To lahko dosežejo s postavitvijo urnika, pri čemer pri mlajših otrocih starši prevzamejo večji del načrtovanja, a še vedno ob sodelovanju otroka, pri starejših otrocih pa starši dajejo predvsem oporo z nasveti, kako naj si urnik pripravijo sami. Doma je otroku, če razmere dopuščajo, treba urediti učni kotiček, kjer bo opravljal šolsko delo. Prostor za učenje predvsem pri mlajših učencih naj bo v skupnih prostorih. Tako je starš na razpolago, ko ga otrok potrebuje, in ima tudi nadzor nad tem, kaj otrok dela. Čeprav morajo biti starši predvsem pri mlajših otrocih konsistentno angažirani in prisotni, naj otroke kljub temu spodbujajo, da prevzemajo vedno večjo odgovornost. Pomagajo naj jim, da razvijejo delovne navade, ne samo za šolsko delo, temveč tudi za domača opravila. Starši naj pokažejo zanimanje za otrokovo počutje, učno snov, šolsko delo, hkrati pa naj poskušajo povečati otrokovo samozavest. Če imajo otroci občutek, da jim nekaj ne gre, težko ostanejo motivirani, in pri tem jim lahko pomaga zavedanje, da starši verjamejo v njih.

Svetovalni delavec naj bo podpora tudi učiteljem z osvetlitvijo pomena učne motivacije in vloge učitelja pri tem. Učiteljem posreduje konkretne predloge, kaj lahko storijo za vzdrževanje in izboljšanje učne motivacije učencev.

Sklep

Pomembno je, da vsi deležniki v učnem procesu pripomorejo, da izobraževanje na daljavo krepi učno motivacijo učencev.

26

Uspešnost izobraževanja na daljavo je odvisna od mnogih dejavnikov, med drugim tudi od učenčeve učne motivacije. V naši raziskavi smo ugotovili, da se motivacija za delo na daljavo v času epidemije covid-19 spreminja, da je v drugem valu upadla in da je odvisna od nekaterih značilnosti učnega procesa, povezana pa je (sicer statistično neznačilno) s šolskim uspehom. Pomembno je, da vsi deležniki v učnem procesu pripomorejo, da izobraževanje na daljavo ne bi zniževalo učne motivacije učencev, temveč jo je treba krepiti, saj bo učna motivacija učencev pripomogla k doseganju ciljev izobraževanja na daljavo. To je namreč glavni cilj vseh – učencev, njihovih staršev, učiteljev, pa tudi svetovalnih delavcev, vodstev šol, državnih institucij in odločevalcev. Visoko motivirani otroci in mladostniki bodo bolj uspešni v šoli in tudi v kasnejšem življenju, s tem pa bo pridobila vsa družba. ■

Viri in literatura

Aboagye, E., Yawson, J. A. in Nyantakyi Appiah, K. (2020). COVID-19 and E-Learning: the Challenges of Students in Tertiary Institutions. *Social Education Research*, letnik 1, št. 1, str. 109–115.

Aguilera-Hermida, P. A. (2020). College students' use and acceptance of emergency online learning due to COVID-19. *International Journal of Educational Research Open*, letnik 7, št. 11.

Alawamleh, M., Mohammad Al-Twait, L. in Raafat Al-Saht, G. (2020). The effect of online learning on communication between instructors and students during Covid-19 pandemic. Doi: 10.1108/AEDS-06-2020-0131 (16. 11. 2020).

Armstrong-Mensah, E., Ramsey-White, K., Yankey, B., Self-Brown, S. (2020). COVID-19 and Distance Learning: Effects on Georgia State University School of Public Health Students. Doi: 10.3389/fpubh.2020.576227 (3. 11. 2020).

DiCerbo, K. (2020). How to motivate students who are distance learning during COVID. Dostopno na: <https://www.khanacademy.org/khan-for-educators/resources/parents-mentors-1/helping-your-child/a/how-to-motivate-students-who-are-distance-learning-during-covid> (2. 12. 2020).

Freedberg, L. (2020). California voters, including parents, have deep concerns about distance learning. Dostopno na: <https://edsources.org/2020/california-voters-including-parents-have-deep-concerns-about-distance-learning/640685> (2. 12. 2020).

Gillis, P. (2020). Motivating students — and teachers — while distance learning during the Covid-19 pandemic. Dostopno na: <https://www.learnovatecentre.org/motivating-students-and-teachers/> (2. 12. 2020).

Hidayat Rafiola, R., Setyosari, P., Ligya Radjah, C. in Ramli, M. (2020). The Effect of Learning Motivation, Self-Efficacy, and Blended Learning on Students' Achievement in The Industrial Revolution 4.0. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, letnik 15, št. 8, str. 71–82.

Hoffman, B. (2020). Enhancing Motivation for Online Learning During COVID-19. Dostopno na: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/motivate/202005/enhancing-motivation-online-learning-during-covid-19> (2. 12. 2020).

Jurišević, M. (2012). Motiviranje učencev v šoli. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Li, C. (2020). The COVID-19 pandemic has changed education forever. This is how. Dostopno na: <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/> (16. 11. 2020).

Nell, A., Hood, M. in Graff, H. (2020). Student Motivation During COVID 19 Pandemic. Dostopno na: <https://www.colorado.edu/artssciencces-advising/2020/04/21/student-motivation-during-covid-19-pandemic> (2. 12. 2020).

NLT. (2020). Half of primary school kids not motivated for distance learning. Dostopno na: <https://nltimes.nl/2020/10/22/half-primary-school-kids-motivated-distance-learning> (2. 12. 2020).

Rupnik Vec, T., Preskar, S., Slivar, B., Zupanc Grom, R., Kregar, S., Holcar Brunauer, A., Bevc, V., Mithans, M., Grmek, M. in Musek Lešnik, K. (2020). Analiza izobraževanja na daljavo v času epidemije covid-19 v Sloveniji. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Soria, K. M., Chirikov, I. in Jones-White, D. (2020). The Obstacles to Remote Learning for Undergraduate, Graduate, and Professional Students. Dostopno na: <https://docs.google.com/document/d/1DGHETBktf9dKfQ4f6gkMPBQjNzBKGpMkgfMR7EybddUg/edit#heading=h.wjsmrauntcdq> (2. 12. 2020).

Smith Fuentes Hernández, S. in Naren Silva Flórez, A. (2020). Online Teaching During Covid-19: How to Maintain Students Motivated in an EFL Class. *Linguistics and Literature Review*, letnik 6, št. 2, str. 157–171.

Zavod RS za šolstvo. (2020). Izvajanje izobraževanja na daljavo v izrednih razmerah. Strokovna navodila za ravnateljice in ravnatelje v programih gimnazij, srednjega strokovnega, srednjega poklicnega in nižjega poklicnega izobraževanja. Dostopno na: <https://www.zrss.si/objava/strokovne-usmeritve-za-izvedbo-izobrazevanja-na-daljavo-za-srednje-solstvo> (2. 12. 2020).